

vždy na vyššej rovine sa realizujúci. Bez tejto sociálnej opory a bez uzemnenia problémov uniká človek do *subjektívnych konštrukcií*, do mystifikácií, legend a mýtov a na úseku spoločenských teórií do idealistických a psychologických koncepcií a do *politicky a ideologicky konzervatívnych*, alebo výslovne *reakčných* politických hnutí, programov, cieľov.

Odmietali sme a odmietame jednostrannú orientáciu na empiriu a techniky aj preto, lebo empirická sociológia sa vyhýba analýze sociálnych konfliktov a v nej techniky sociologického výskumu strácajú spojitosť s teóriou a „žijú svojím vlastným životom“.

„Absolutizovanie“ empirie a pokus izolovať sociológiu od filozofie vedie k využitiu a zneužitiu sociológie (najmä v USA) na reakčné politické a vojenské ciele alebo k teórii „neutrality“ sociológie. Na jednej strane plnila sociológia „spoločenskú objednávku“ v duchu upevňovania a stability kapitalistického systému (výskumy z hľadiska potrieb veľkopriemyslu, monopolov, vlád), sem patria aj rôzne „projekty“ na potlačenie revolúcie a komunizmu (napr. vojensko-politický projekt americkej armády „Project Camelot“). Na druhej strane sa sice uvádzala spojitosť sociológie s politikou a ideológiou, ale to *len v zmysle konzervatívnom a regresívnom*: systém kapitalistický, jeho inštitúcie a hodnoty boli predstavované ako *večne a nemenné*. Tomuto cieľu slúži napríklad aj štrukturalizmus a funkcionalizmus v sociológii, obdivovaný aj u nás tými, ktorí neprenikli k podstate marxizmu-leninizmu. Tí, ktorí dosiaľ nepochopili konzervatívny (mierne povedané) charakter štruktúrálno-funkčnej teórie, mali by si uvedomiť slová pokrokového amerického sociológa A. W. Gouldnera, že táto koncepcia je „americkou odpoveďou“ na marxizmus, je „alternatívnou marxizmu“ v sociologickej teórii.

Z toho všetkého, čo som stručne naznačil o problematike marxisticko-leninskej sociológie, o sociológii a filozofii, o vzťahu empirie a teórie, vyplýva *veľká spoločenská a politická zodpovednosť pracovníkov a poslucháčov katedry sociológie*. Vo vedomí, že sme sa vedeli na našej katedre aj v krízových rokoch. 1967-68-69 správne marxisticky orientovať, vstupujeme do ďalších rokov rozvoja našej katedry a plnenia tých úloh, ktoré od nás naša spoločnosť i naša strana vyžaduje.“

Menom Československej sociologickej spoločnosti a redakcie Sociologického časopisu ČSAV vystúpil na záver K. Rychtařík. Pozdravil slávnostné zhromaždenie a blahoprial všetkým pracovníkom, interným a externým príslušníkom katedry tohoto dnes základného pedagogického pracoviska marxistickej sociológie v Československej socialistickej republike.

Josef Fiala

Rozvoj a internacionálna spolupráca socialistických národů (Zpráva o vědecké konferenci v Moskvě)

V národnostní problematice současnosti zaujímá zvláštní místo problematika socialistické

části světa. V souvislosti s tím, že socialismus odstraňuje starou, „klasickou“ národnostní otázku — otázku útlaku národů a problém jejich osvobození, vytvořila se v nedávné době představa, že v socialistickém světě byly už všechny nacionální problémy vyřešeny, kromě snad několika podružných a nikoli už důležitých. Soudilo se, že nacionální rozdíly se už brzo začnou stírat, a objevily se tendence uměle tento proces navodit a urychlit. Když potom vyvstaly problémy, reagovali na to někteří panickým přechodem na zcela opačnou pozici. Tvrdili, že za socialismu se v národnostní otázce nic nezměnilo, že nacionální problematika socialismu zůstala stejná jako za kapitalismu. Logickým závěrem pak bylo odhození internacionalismu a návrat k buržoaznímu nebo maloburžoaznímu nacionalismu.

V Sovětském svazu se poučili z vlastních i mezinárodních zkušeností a chyb. Důkazem toho je zvýšená pozornost, jakou národnostní problematice věnuji v poslední době sovětské stranické a státní orgány i sovětské vědecké instituce. Výsledkem této pozornosti je množství prací publikovaných v SSSR, zabývajících se národnostní problematikou socialismu a v souvislosti se současným vývojem ve světě i národnostní problematikou nesocialistického světa.

Důležitým otázkám národnostních vztahů za socialismu - rozvoji a internacionální spolupráci socialistických národů — byla věnována konference svolaná koncem roku 1973 Akademii věd SSSR, Ústavem marxismu-leninizmu při ÚV KSSS, Akademii společenských věd ÚV KSSS a Vysokou stranickou školou při ÚV KSSS do Moskvy. Účastnili se jí i vědci pracovníci ostatních socialistických zemí. Světovým významu konference bylo úvodní vystoupení tajemníka ÚV KSSS K. F. Katuševa. Kromě něho promluvil na úvodním plenárním zasedání akademik N. N. Inozemcev (*O rozdílu zahraniční politiky kapitalistických a socialistických zemí*) a prof. E. A. Bagramov, zástupce hlavního redaktora časopisu Komunist (*Kritika buržoazních a nemarxistických teorií národa*).

Pokusím se zde podat stručnou informaci o konferenci.

Na konferenci se projednávalo několik okružních problémů: otázka socialistických národů, otázka jednoty a spolupráce socialistických národů, internacionální výchova pracujících a sblížení kultur socialistických národů.

Zasedání první sekce, jehož se zúčastnil autor této zprávy, bylo věnováno problematice socialistických národů. Řídili je M. I. Kuličenko a K. Ch. Chanazarov (z oddělení národnostních vztahů Ústavu marxismu-leninizmu ÚV KSSS). V sekci postupně vystoupili: M. I. Kuličenko (*Aktuální problémy marxisticko-leninské teorie národa v současné etapě*); G. Zacharia z Rumunska (*Upevnění a rozkvět národů v procesu budování a rozvoje socialismu*); G. J. Glezerman (*Třídy a národ*); I. F. Anoškin (*Vzrůst role internacionálního v rozvoji*

národního za socialismu); E. Krazmann z NDR (*Role dělnické třídy v rozvoji socialistických národů*); V. P. Šerstobitov (*Ekonomické základy formování socialistických národů*); K. Pomaizl z ČSSR (*Problematika socialistických národů a národnosti v ČSSR*); S. T. Kaltaččjan (*Jednota, rozvět a sblížení národů — zákonitost socialismu*); J. Hutira z ČSSR (*Boj KSC za leninské principy federace a jeho význam pro vývoj národů ČSSR*); A. Minis z Mongolska (*Formování mongolského socialistického národa*); Vam Hyu z Vietnamu (*Formování národa a vietnamská revoluce*); K. Szokolay z Maďarska (*K národnosti problematice za socialismu*); P. M. Rogačev (*Patriotismus a národ*); Rossmann z NDR (*Socialistický národ v NDR*); Tešeličev (*Jazyk a národ*); A. I. Cholmogorov (*Internacionální rysy socialistických národů*); A. M. Jegiazarjan (*Rozvoj socialistických národů v SSSR v podmínkách rozvinutého socialismu*); G. O. Zimanas (*Ideologické a psychologické aspekty rozvoje socialistických národů*); L. M. Drobiževová (*Sociální struktura socialistických národů*); Jermolenko (*Ideologický boj o podstatu národa*); Doktorov (*Socialistické a kapitalistické národy*); Troickij (*Národy země třetího světa socialistické orientace*).

Pokusím se stručně shrnout obsah úvodního plenárního zasedání a jednání první sekce (autoři často se překrývajícími názory jsou víceméně zřejmí ze shora uvedeného přehledu).

Pokud jde o teorii národa, byly kritizovány idealistické a metafyzické, nehistorické, psychologizující, iracionalistické, biologizující, rasistické a podobné buržoazní teorie. Proti nim bylo postaveno marxistické pojetí národa jako historického jevu příslušného období kapitalismu a socialismu.

V sovětské teorii se dnes stalo všeobecným a samozřejmým pojetí národa jako sociálně etnického společenství. Národ tvoří jen jazyk a kultura, vědomí národní příslušnosti, způsob života a tradice, území — faktory či elementy, jimiž se více či méně všeobecně označuje a charakterizuje etnické (etnikum, etnický systém). Tyto elementy a faktory jsou dokonce druhotné ve vztahu k hlavním a rozhodujícím elementům a faktorům sociálně-třídním, jež se také rozvíjejí nepoměrně rychleji než etnické, mají rozhodující vliv jak na vznik fenoménu národa, tak na jeho další vývoj i na rozlišování historických typů národů.

Socialistické národy vznikají z buržoazních (nebo lépe: kapitalistických) národů změnou právé sociálně třídních faktorů, zatímco etnické faktory a znaky se přejímají, i když i ony podléhají určitému dalšímu vývoji.¹

Formování socialistických národů má objektivní a subjektivní stránku. Jeho objektivním základem jsou ekonomické a s nimi související sociální základní přeměny, přivoděné socialistickou revolucí. K objektivní (v širo-

kém smyslu) stránce formování socialistických národů patří vedoucí úloha dělnické třídy a komunistické strany, nové, socialistické politické instituce, vláda socialistické ideologie a kultury. Subjektivní stránka (v užším smyslu) zahrnuje vědomí a na něm závislé jednání lidí. Zatímco objektivní přeměny mohou proběhnout relativně rychle, k subjektivním změnám — k změnám ve vědomí lidí — dochází pomaleji. O dovršení tohoto procesu je možno mluvit tehdy, když u lidí převládnou jednoznačné socialistické hodnoty. Z toho vyplývá nutnost věnovat velikou pozornost národní psychologii, jež byla v minulosti formována buržoazií a nechá se jí proto snadno zneužít. Oblast psychologie lidí, národní psychologie, zůstává arénou nejostřejšího třídního boje dlouho poté, kdy vykořisťovatelské třídy byly už sociálně-ekonomicky likvidovány.

Jestliže kapitalistické národy charakterizují antagonismy uvnitř i navenek (ve vztazích mezi národy), pak socialistické národy jsou nepoměrně pevnější, neboť jsou po ekonomické, sociální, politické a ideologické stránce jednotné. Je pro ně charakteristická spolupráce v boji proti kapitalismu a za socialismus.

Socialistické národy mají novou sociální strukturu — tvoří je jenom pracující. Osвобоzení všech národů, jejich rovnoprávnost a rovnost za socialismu se projevují i v tom, že jejich sociální struktura se vyrovnává — tvoří je stejné třídy a vrstvy, jež se sblíží — jak co do početního podílu v souhrnu obyvatelstva, tak i pokud jde o charakter těchto (nebo analogických) tříd a vrstev u různých národů. Sociální mobilita uvnitř socialistických národů je charakterizována prudkými změnami mezi generacemi. „Sociální kariéra“ je — pokud jde o SSSR, jenž je v tomto ohledu typickým socialistickým státem — minimálně vázána na nacionální faktor: zaujetí toho či onoho postavení, té či oné funkce nezávisí na nacionální příslušnosti. I to je jedním z důkazů obrovského úspěchu sovětské nacionální politiky.

Vztahu sociální a národní struktury věnuje se v SSSR v poslední době velká pozornost. Etnografické ústavy řady republik provádějí konkrétní výzkumy sociální struktury už nejen pouze z hlediska celé republiky, nýbrž také vzhledem k jednotlivým národům a národnostem uvnitř republik — v zájmu postižení dosud existujících rozdílů a jejich dalšího překonávání. Jestliže lze pozorovat stoupající stejnorodost republik, pak nacionální struktura se stává v důsledku narůstající vnitřní migrace v SSSR stále pestřejší.

Nacionální vývoj v SSSR charakterizují největší teoretici jako jednotu dvou pokrokových tendencí: rozkvětu a sblížení národů. Hlavní, vedoucí roli zaujímá tendence k sblížení. Vývoj jednotlivých národů neprobíhá izolovaně a introvertně. Naopak, je podmiño-

¹ Pouze „etnické“ pojetí národa vedlo v padesátých letech např. polského teoretika Wiatra k odmítnutí dělení národů na buržoazní a socialistické jako

„stalinistického“ — Wiatr dokazoval, že polský národ před revolucí i po ní zůstal týmž; pokud jde o etnické znaky — bezesporu.

ván ve stále větší míře vzájemnou soudružskou spoluprací s ostatními národy Svazu, je otevřen obohacování o zkušenosti a hodnoty druhých. V souladu s internacionální podstatou socialismu zesiluje internacionalizace všeho sovětského života, roste podíl a význam toho, co mají sovětské národy společné. Internacionální nabylo významu i národní hodnoty.

Sbližování národů není totožné s jejich splýváním, k němuž bude moci dojít až v poměrně daleké budoucnosti. Na tom nic nemění jednotlivé případy asimilace (jednotlivých lidí, nejmenších národností, a to nejen ve směru k Rusům, nýbrž i k druhým národům Svazu — na Kavkaze např. ke Gruzínům; jsou i případy vzájemného splynutí malých, nepočetných národností, např. v Dagestánu). Nejde ještě ani o úplnou asimilaci, neboť při té půjde nejen o přechod od jednoho jazyka k druhému. Všeobecným jevem je však tendence k stírání nacionálních specifíků. Roste také všeobecně význam ruštiny jako jazyka vzájemného styku příslušníků nacionálně pestrého Sovětského svazu. Tento proces je nejnápadnější na velkých stavbách a na velkých závodech. Snahy o umělé urychlování procesu sbližování stejně jako opačné snahy o zvětčování zvláštností se odsuzují. Není přípustné ani ignorování a přezírání národního, ani jeho stavění proti internacionálnímu.

Brzdícími faktory sbližování jsou přežitky a vlivy kapitalismu a nesocialistické minulosti. Soukromovlastnické tendence a s nimi spjatý egoismus snadno přerůstají v nacionalismus, podobně jako náboženský fanatismus. Při složitosti nacionálních vztahů a při nízké úrovni lidí i neantagonistické rozpory mohou nabývat nacionalistického zabarvení. Nacionalismus, jenž se traduje z minulosti a má úporný život, podporují i chyby a odchylky od socialismu.

Marxismus přistupuje k nacionalismu konkrétně historicky. Vidí jeho spjatost se začátky kapitalismu, kde sehrál, přes svou základní omezenost, pozitivní roli, podobně jako ji ještě může do určité míry hrát v rozvojových zemích. V imperialistickém kapitalismu stává se nacionalismus jednoznačně nástrojem útlaču druhých národů. Socialismus je nacionalismus naprosto cizí a nepřátelský.

Poměr národního a internacionálního za socialismu se formuluje jako (základní) harmonie, soulad, jednota, jež však není jejich totožností. Mezi obojím existují i rozpory. Internacionální má v jednotě obou momentů hlavní roli, což neznamená ignorování národního a tím méně jeho likvidaci. K internacionálnímu lze jít jen přes národní. Internacionální není jen něčím vnějším, není pouze vztahem k druhým národům. Je společným, jež stále více proniká i do vnitřního vývoje socialistických národů.

Internacionálním společenstvím nového typu je sovětský lid, jenž není ani nějakým

„supernárodem“, ani pouze sumou všech sovětských národů.

Malé, zaostalé národy SSSR šly k socialismu cestou překonávání patriarchálních nebo feudálních poměrů, přes revolučně demokratické ekonomické, sociální, politické, kulturní přeměny. Zvláště složitá byla přeměna tradiční psychologie těchto národů a národností. Významnou složkou jejich povznesení a zapojení do celkového proudu výstavby socialismu v SSSR bylo u nich ustavení spisovného jazyka, zavedení písma a likvidace negramotnosti.

V rozvojových zemích socialistického zaměření existuje přechodný typ národů. Skládají se ještě z antagonistických tříd — na jedné straně z rolnictva a nepočetné dělnické třídy, na druhé straně z buržoazie, statkářů, kmenových špiček. Jestliže první usilují o revolučně demokratický vývoj, druhé směřují ke kapitalismu a komplikují národně osvobozenecký boj. Tyto národy jsou vcelku ještě velice nepevné.

Němečtí účastníci konference, vycházející z obecně přijatého sociálně-etnického pojetí národa s hlavní rolí sociálních faktorů, poukázali na to, že v Německu už není jen jeden německý národ. Nelze proto hovořit prostě o „sjednocení“ Německa, jak se to hlásá v NSR. Je třeba usilovat o mírové soužití obou německých států a jejich odlišných společností. Je zajímavé a příznačné, že ČLR, jež jinak prohlašuje národ za překonaný jev a odmítá koncepci jeho socialistické etapy, podporuje západoněmeckou verzi o jednom německém národě, sloužící západoněmeckému imperialismu v boji proti NDR.

Pokud jde o problematiku formování socialistických národů v ČSSR, poukázali čes. účastníci konference — s poukazem na události v r. 1968 — na nesprávnost dřívějších přehnaných představ, že u nás už všechny antagonismy zmizely, že třídní rozdíly už vůbec ustupují ze scény, že u nás bylo dosaženo úplné morálně politické jednoty lidu. I když byly u nás už položeny základy formování a existence socialistických národů a národností v ekonomické, sociální, politické, kulturní a ideologické oblasti, ve sféře způsobu života lidí, přežívá u nás ještě mnoho starého, a to nejen v hlavách lidí. V materiálně technické základně je vzhledem k minulému extenzivnímu vývoji mnoho neadekvátního socialismu. Při základní vládě socialistických výrobních vztahů reprodukuje se u nás vzhledem k nedostatkům v našem hospodářství někdy staré výrobní vztahy. Buržoazie a maloburžoazie, zlikvidované sociálně ekonomicky, přežívají v existenci svých bývalých příslušníků, kteří se nevzdali zcela boje proti naší společnosti, do níž se snaží zanášet své nesocialistické a protisocialistické návyky a praktiky. Přes rozbití starých politických institucí a staré politické struktury přežívají u nás pod povrchem staré politické vztahy, což se projevuje zvláště při našich potížích. Přes základní změny v oblasti kul-

tury přežívá i tu mnoho buržoazního a maloburžoazního, živého někdejší naší tradiční orientací na kapitalistický Západ. Přestože vládnoucí ideologií je u nás marxismus-leninismus a proletářský internacionalismus, udržují se zvláště v určitých vrstvách zbytky buržoazní a maloburžoazní ideologie. V životě lidí se jen pomalu prosazují nově socialistické hodnoty, jsou silné „konzumní“ tendence, apolitičnost a společenská pasivita lidí atd. Proces formování socialistických národů a národností má tedy i po objektivní stránce ještě řadu závažných úkolů; tím spíše bude v subjektivní sféře vyžadovat ještě poměrně dlouhé doby. Při nutnosti střídavého pohledu není však příčina k nějakému pesimismu. Rychlá konsolidace naší společnosti po hlubokém rozvratu let 1968—1969 ukazuje, že i při formování socialistických národů a národností u nás ušli jsme už velký kus cesty.

Socialistická revoluce a vývoj socialismu postavily u nás na nový základ i vztahy mezi našimi národy a národnostmi. Minulé chyby hrozily znevážit přínos socialismu do vztahů mezi národy u nás. Náprava chyb umožňuje prohloubení a upevnění přátelství a spolupráce mezi národy a národnostmi celé republiky, aktivnější zapojení všech jejich příslušníků do ekonomické, politické, kulturní a ideologické výstavby socialistické společnosti.

Základní roli v nápravě starých chyb sehrála federalizace ČSSR, uskutečněná v souladu se zkušenostmi z výstavby SSSR jako mnohonárodního státu. Naše federace má ovšem řadu zvláštností: vznikla z unitárního státu, vyžádala si vytvoření „netradičních“ českých orgánů, tvoří ji pouze dvě republiky s nestejným počtem obyvatel. I u nás však socialistická federace prokázala a prokazuje svou životnost.

*

Při charakteristice proletářského internacionalismu bylo na konferenci uvedeno, že nejde jen o politiku a ideologii. Proletářský internacionalismus stává se stále více i morální hodnotou a vtěluje se do sociální praxe. Sféra jeho působení se z dělnického hnutí rozšiřuje na celé národy, je základem vztahů mezi socialistickými zeměmi, stále výrazněji ovlivňuje i mezinárodní politiku ve světě. Proletářský internacionalismus proniká všemi sférami společenského života — od ekonomiky přes politiku do oblasti kultury a ideologie.

Socialismus vytváří možnost a nutnost jednoty, solidarity a spolupráce socialistických zemí, jež jsou nezbytné jak z hlediska úspěšného boje proti imperialismu, boje za demokracii, mír a pokrok ve světě, tak z hlediska rychlého rozvoje socialismu samého. Světová socialistická soustava představuje už nejvýznamnější faktor současného světového vývoje. Vědeckotechnická revoluce násobí potřebu prohlubování a zdokonalování spolupráce socialistických zemí. Vyzývá k hledá-

ní vhodných forem, k výměně zkušeností. Podmínkou dalšího upevnění světové socialistické soustavy a podmínkou růstu jejího vlivu je ideová jednotna komunistických stran a socialistických zemí. Je velkým úkolem vědy analyzovat hluboce probíhající společenské procesy a vytvářet teoretické rezervy pro společenskou praxi.

Novou, vyšší formou spolupráce a jednoty socialistických zemí je socialistická integrace. Zatímco kapitalistická integrace slouží monopolům velkých zemí proti pracujícím, proti míru, proti pokroku a proti menším a slabším národům, socialistická integrace je založena na rovnoprávnosti a slouží všem zúčastněným. Přesvědčivým důkazem toho je proces vyrovnávání zděděné nestejně úrovně socialistických zemí a rychlý růst jejich hospodářství. Socialistická integrace vyžaduje sladování národních a internacionálních zájmů. Při základním souladu obojího existují a vznikají dílčí, nepodstatné a dočasné rozpory, jež je třeba studovat, aby jejich překonáním mohl vývoj pokročit dále.

Proces internacionalizace, probíhající v socialistických zemích za složitě mezinárodní situace, vyžaduje, aby pracující byli vychováni k jeho chápání. Tady se nevystačí jen s propagací obecných zásad; je třeba učit lidi na konkrétních zkušenostech.

V boji proti imperialismu vystupuje i úloha proletářského, socialistického patriotismu. Na konferenci byl ukázán rozdíl mezi buržoazním a socialistickým patriotismem. První je založen na soukromém vlastnictví, je nacionálně omezený. Druhý je založen na práci, není nacionálně omezený, nýbrž internacionalistický. Národní hrdost příslušníků sovětských národů je organicky spjata s jejich sovětskou, celosvazovou hrdostí.

Objektem patriotismu je vlast, obsahující hlavní - sociálně politický a nacionálně etnický - podřízený element, vzniklý v devatenáctém století, v začátcích kapitalismu, spojením patriotismu s národem. Složitá problematika vlastní a vlastenectví se odrazila v nejednotnosti názorů na to, zda společenský řád patří či nepatří do pojmu vlast. Zatímco jedni autoři na příkladu Velké francouzské revoluce ukazovali, že právě obhajoba nového společenského řádu byla chápána jako patriotický úkol, druzí zastávali stanovisko, že společenský řád do pojmu vlast nepatří. Podle nich mají pracující vlast i za kapitalismu, ovšem ztrocenou kapitalisty. Konečné vyřešení problematiky, jež byla předmětem velmi vážných sporů v dějinách dělnického hnutí se závažnými důsledky pro praxi, bude zřejmě vyžadovat hlubší, a to velmi konkrétní historickou analýzu.

Při formování nového socialistického člověka hraje velkou roli kultura. Národní kultury se za socialismu vzájemně obohacují, roste v nich role internacionalistických prvků. Vývoj spěje k vytvoření jednotné internacionální kultury socialismu.

Rozvoj socialismu se střetává se zuřivým

odporem reakčních sil. Buržoazní propaganda se snaží přerušovat charakter a smysl nacionálního vývoje za socialismu. Imputuje socialismu kapitalistické vztahy vykořisťování a útlaču. Hovoří o „nacionální likvidaci“, o „rusifikaci“, „imperialismu“ atd. Boj proti nacionalismu vydává za boj proti národům. Proletářský internacionalismus představuje podle ní likvidaci národního. Buržoazní propaganda varuje před spoluprací a sblížením socialistických národů a zemí, nazývá je „nebezpečným“, ztotožňuje je se splynutím národů, interpretovaným jako násilná likvidace jedné národů ze strany druhých. Buržoazní propaganda se snaží konzervovat ve vědomí lidí staré a přezilé. Zvláštní naděje vkládá do nacionalismu, což je vidět už z toho, že v něm chce vidět „poslední stadium komunismu“. Proti třídní jednotě propaguje „národní jednotu“ s bývalými vykořisťovateli, místo třídních rozporů podtrhává nacionální, nacionální záměrně ztotožňuje s nacionalistickým. Rafinovaný nacionalismus snoubí se dnes v buržoazní propagandě s antikomunismem a antisovětském. Současně s nadouváním dílčích rozporů národního a internacionálního za socialismu hlásá imperialistická propaganda kosmopolitismus, vzdání se národní samostatnosti, suverenity atd. Snaží se vrazit klín mezi socialistické země, rozložit jejich jednotu nacionalismem a spolu s tím otupit bdělost socialistických zemí vůči uchvatelským plánům imperialismu.

Složitá národnostní problematika vyžaduje z metodologického hlediska třídní přístup, jenž se ovšem nerovná zjednodušené redukci národního na třídní, nýbrž pochopení sociálně ekonomického základu národa a rozpoznání toho, která třída stojí objektivně v čele národa. Vyžaduje konkrétně historický přístup, tj. přesné určení stupně vývoje toho kterého národa a nepřenašení hledisek jedné vývojové etapy do jiné, kdy už neplatí. Velikým mistrem v tomto ohledu byl Lenin, jehož dílo představuje obrovské živoucí bohatství. Z Lenina nelze však vytrhávat jednotlivé citáty k potvrzení vlastního, třeba i omezeného stanoviska. Lenina je třeba chápat komplexně a je třeba se učit i z jeho metodologického přístupu k národnostní problematice. Velmi nabádací jsou jeho poznámky mířící proti zjednodušeným reakcím na argumenty nepřítele.

*

Máme-li vcelku zhodnotit moskevskou konferenci, je třeba říci, že dala možnost učinit si obraz o stavu rozpracování, o směrech výzkumu a o stanoviscích sovětské vědy k národnostní problematice. Poskytla i určitou informaci o situaci v národnostní teorii jednotlivých socialistických zemí. Byla to první konference o národnostní otázce uspořádaná v SSSR s přizváním širokého kolektivu zahraničních účastníků. Byla v souladu se současným trendem k hlubší internacionalizaci v rámci světové socialistické soustavy. Je možno ji chápat jako první krok k mezinárodní

vědecké integraci v oblasti národnostní otázky.

Karel Pomaizl

II. kongres sociologů v Německé demokratické republice

Ve dnech 15.—17. května 1974 konal se v NDR II. kongres marxisticko-leninské sociologie. Jeho pořadatelem byla Vědecká rada pro sociologický výzkum v NDR a Národní komitét pro sociologický výzkum NDR. Motto kongresu znělo: „Přínos marxisticko-leninské sociologie k řízení a plánování sociálních procesů při budování rozvinuté socialistické společnosti“. Kongresu se účastnilo 700 pracovníků z oblasti sociologického výzkumu, pedagogických pracovišť a z praxe (přičemž téměř 1/3 účastníků byla z průmyslových závodů).

Úvodní referát na téma *Vývoj dělnické třídy a osobnosti při budování rozvinuté socialistické společnosti v NDR* přednesl prof. R. Weidig, předseda Vědecké rady a Národního komitétu. V jeho referátu bylo zdůrazněno, že úkolem sociologie je přispět k teoretickému uchopení a k praktickému rozvinutí přednosti socialistické společnosti a její historické jedinečnosti. Prof. R. Weidig poukázal na to, že v marxisticko-leninské sociologii v NDR se prosazují ve stále větší míře zejména tyto principy: potřeba mnohooborového přístupu, analýza vzájemného působení mezi společenským bytím a vědomím v duchu historickomaterialistického determinismu, marxisticko-leninský přístup k teoretickým východiskům a metodám sociologického výzkumu, zkoumání dynamiky vzniku a vývoje společenských jevů, postižení a rozlišení podstatných příčin od ostatních podmínek a faktorů společenských změn, prognostické zaměření sociologických výzkumů, řešení takových otázek, které klade praxe rozvinutého socialismu a které potřebují řešit stranické a ostatní orgány, úloha marxisticko-leninské sociologie při utváření vědomí pracujících.

Na kongresu bylo vytvořeno 10 pracovních skupin a předneseno celkem 136 referátů. Samy názvy pracovních skupin naznačují, jak širokou problematikou se marxisticko-leninská sociologie v NDR v těsné návaznosti s potřebami praxe zabývá. Pracovní skupiny se zabývaly těmito okruhy problémů: 1. Rozvoj struktury dělnické třídy a vztahy mezi dělnickou třídou a inteligencí při rozvoji vyspělé socialistické společnosti. 2. Rozvoj třídy družstevních rolníků v procesu přechodu ke zprůmyslněné výrobě v zemědělství cestou kooperace. 3. Teoretické problémy rozvoje osobnosti a jeho sociologická analýza. 4. Problémy rozvoje demokratické aktivity v socialistických podnicích. 5. Socialismus a vědecká tvořivost. 6. Rozvoj kulturních potřeb dělnické třídy a jeho důsledky pro vedení a řízení v podnicích a v oblastech. 7. Problémy řízení a plánování sociálních procesů v socialistických průmyslových podnicích a kombinátech. 8. K rozvoji osobnosti mladých pra-